

Küsimus „vene mõjust” Friedebert Tuglase artiklis „Valeri Brjussov”¹*Lea Pild*

Tuglase essee Brjussovist kasvas välja vene sümbolistliku liidri surma-aastal peetud ettekandest. Pinnapealsel lähenemisel tekstile võib tunduda, et tegemist on nekroloogiga (artikli alapealkiri on „Tema surma puhul”). Tähelepanelikumal süüvimisel artiklisse tuleb aga ilmsiks selle tihe seos paljude Tuglase kirjanduskriitiliste ja publitsistlike teostega, milles ta polemiseerib kirjandusliku rühmituse Noor-Eesti esteetilise programmi vastastega. Teatavasti ei leidnud see poleemika aset mitte ainult 1900.–1910. aastatel, vaid jätkus ka järgmistel kümnenditel. Noor-Eesti positsioone pidi Tuglas kaitsma ka 1920.–1930. aastatel, kui tõusva uusrealismi poolehoidjad asusid omakorda kritiseerima nooreestlaste kunstivaateid (Arusoo, Haug 2004: 374).

Poleemika üheks peateemaks oli kirjanduslike „mõjude” („laenude”) küsimus. Nooreestlaste rohkearvulised pahasoovijad süüdistasid neid kirjanduslikus ja kultuurilises iseseisvusetuses, sõltumises „võõrast” arvamusest. Kõige teravam küsimus juba Noor-Eesti algusaastail oli suhtumine vene kirjandusse.

Essees „Valeri Brjussov” püüab Tuglas teha omamoodi kokkuvõtte vene kirjanduslikust traditsioonist sõltumise üle peetud vaidlustest, selgitades „mõjude” funktsiooni eesti kirjasõnas. Püüame siinkohal vaadelda, kuidas ta tõlgendab eesti ja vene kirjanduse vahelisi kontakte 20. sajandi algul.

Juba 1915. aastal kirjutatud artiklis „Noor-Eesti 1903–1905” pakkus Tuglas välja „mõjutuste” mehhanismi seletuse modernistliku kirjanduse tekkimise tingimustes Eestis: „Sellepärast on tühised kõik kõned võõrastest mõjudest, mis võiksid kogu kirjanikupõlve ümber luua ja uue peatüki kirjandusloosse kirjutada. Mitte järeleaimus ei sünnita uut voolu, vaid uus vool, mis raudse loogikaga ühiselulisest arengust võrsub, kaldub loomusunniliselt sugulusnähtuste poole minevikus või ümbruses.” (Tuglas 2001a: 16.)

Selles väites on ühemõtteliselt rõhutatud, et algtõuke võõra „mõju” vastuvõtmiseks annavad sündmused, mis leiavad aset mõjutatavas kirjanduses endas, ning et nimelt nende protsesside iseloom tingib „võõra” materjali valiku. Sellest, et nooreestlaste huvi lääneeuroopa ja vene kirjanduse vastu oli paljuski teadlik, mitte alateadlik valik, võõrale traditsioonile alluv kopeerimine, on Tuglas korduvalt ja eri aegadel kirjutanud, näiteks artiklis „Moodsa kirjanduse algus Eestis” (1935): „Siin omandas erilise tähtsuse võrdluste, eeskujude ja mõjude küsimus. Meie senine kultuurimõjudele allumine oli olnud juhuslik, ebateadlik, tingitud peamiselt naabervahekordadest. [...] Noorem põlv oli sunduslikult vene mõju alune, kuid see mõju oli kroonukasvatuslik ega lasknud näha slaavi vaimu mitmekülgset olgu siis ühiskondlikus või artistilises ulatuses. Tagajärjed olid rohkem

¹ Artikkel on valminud projekti PFLVE 07909 toel.

lagastavad kui tõstvad. Nüüd tegevusele asuvat põlve iseloomustas kõigepealt vaimne uudishimu, kultuurikirg, üle koduste väljavaadete ulatuvad vaistud.” (Tuglas 2001e: 331.)

Seega ajendas Tuglase arvates modernistliku kirjanduse tekkimine Eestis uut kirjanduslikku põlvkonda pöörama tähelepanu sarnastele protsessidele teistes kirjandustes ning see teadlik huvi kutsus omakorda esile juba hulga kirjanduslikke „mõjusid”. Kirjaniku vaatekohast erineb kirjeldatud mehhanism põhimõtteliselt kontaktidest „oma” ja „võõra” kirjanduse vahel 19. sajandil, mil näiteks vene kirjanduse retseptioon sõltus täielikult „ülalt” peale sunnitud standarditest ning seda ei suunanud teadlik valik. Peale selle viib Tuglas mõnes oma artiklis lugeja mõttele, et mõnikord tekivad ühesugused kirjanduslikud tendentsid samalaadsetes ühiskondlik-kultuurilistes situatsioonides väljaspool igasuguseid mõjutusi. Niisugune on Tuglase arvates näiteks Noor-Eesti liikme Jaan Oksa looming, mida Tuglas kirjeldab samanimelises artiklis 1918. aastal: „Nii oli Oks oma „paigas allpool Euroopat” iseseisvalt ja vaevalt mingite väliste mõjude lükkel tulnud samadele kunstiveendumustele kui tema kaasaegsed hoopis soodsamail eeldustel!” (Tuglas 1996: 341.)

Essees „Valeri Brjussov” ei iseloomusta Tuglas vene sümbolismi tekkimise protsessi mitte ainult kaheldamatult eesti kirjanduslikule sümbolismile lähedase nähtusena, vaid ka sarnastes oludes tekkinud kultuurifenomenina. Artikli autori arvates puudus vene kirjasõnas, vaatamata suurele hulgale üliandekatele sõnameistritele, „kirjanduslik kultuur”, iseäranis kirjandusliku stiili kultuur: „See kirjandus, mis on pakkunud nii väljapaistvaid loovaid andeid, kuid olnud võrdlemisi vaene kultuuritraditsioonelt, on kaotanud just ühe suurema nende traditsioonide esindajaist. [---] Ta oli kabinetiluuletaja ja teadlane, kes püüdis ainult mугaneda uute oludega. Nii enne kui ka pärast jätkas ta oma kirjanduslikku kultuuritööd.” (Tuglas 2001d: 224, 230.) Just Brjussov paneb Tuglase arvates paika kirjandusliku kultuuri alustalad vene kirjasõnas.²

Tuletame meelde, et *kirjanduslik kultuur* ei ole üheks võtmemõisteks mitte üksnes Tuglase enda, vaid ka kogu Noor-Eesti esteetilises programmis. Nii näiteks väidab Tuglas oma ettekandes „Kirjanduslikke väljavaateid” 1917. aastal: „Noor-Eesti ei tähenda iseenesest mingit kirjanduslikku voolu. Ta ei kuulutanud ainuõigeks ei realismi, romantismi ega sümbolismi. Ta ülesanne oli ainult kirjandusliku kultuuri tõstmine ja teadlikkuse kasvatamine kõigi voolude vastu. Aga nagu poliitikas, nii teeb ka kunstis alles teadvus igasuguse rühmituse võimalikuks.” (Tuglas 2001c: 63.)

Kirjandusliku kultuuri mõiste kätkeb endas teadlikku ja sallivat suhtumist traditsiooni (aga ka kaasaegsetesse kirjanduslikesse vooludesse ning rühmitustesse), kultuuri stiili, kirjastamiskultuuri.

2 Tuglase mõte tõelise kirjandusliku kultuuri puudumisest Venemaal on tõenäoliselt lähimal moel seotud Dmitri Merežkovski brošüüri „О причинах упадка и новых течений в современной русской литературе” (1893, „Allakäigu põhjustest ja uutest vooludest kaasaegses vene kirjanduses”), mida võib käsitleda tollase sümbolistliku voolu manifestina. Merežkovski kirjutab: „Pole kahtlust, et Venemaal on aset leidnud suured poeetilised nähtused. Aga, kas on Venemaal olnud tõeliselt suurt kirjandust, mis võiks väärikalt asuda teiste maailmakirjanduste kõrvale – see on küsimus. [---] Originaalsete ja sügavate talentide ühinemine Venemaal viimase pooleaja aasta jooksul teeb vene kirjanduse puudumise veelgi hämmastavamaks [---].” (Merežkovski 1994: 142, 145.) Tõelist kirjandust seostab Merežkovski kultuurilise järjepidevuse mõistega.

Järelikult viisid Valeri Brjussovi juhitud vene sümbolistid vene kultuuris läbi nooreestlastega analoogset missiooni – kujundasid võõra kirjanduse poole pöördudes Venemaal seni puudunud kirjanduslikku kultuuri.

Brjussovi kirjandusse astumise protsessi kirjeldades peatub Tuglas esimeste vene dekadentide mahategijate kirjeldusel: „Võib kujutleda, millist mõnitavat naeru ja pilget äratas selline süütu nali toleaege arvustuse ning publiku juures, kes olid harjunud võtma kõike surmtõsiselt! Vladimir Solovjov, kes ei eitanudki nende algajate luuletajaannet, kirjutas kohe niisama hea paroodia „vertikaalseist horisontidest”. Nagu Brjussov ise teatab, olevat tema nime peetud pärast „Vene sümbolistide” ilmumist isegi kollektiivseks nimeks nagu Kozma Prutkovi oma, ja selle uue Prutkovi ülesandeks pidi olema ainult sümbolismi naeruvääristamine!” (Tuglas 2001d: 228.)

Ilmselt juhatab see kirjeldus otse Tuglase ja tema rühmitusekaaslaste teostele 1900. aastail osaks saanud hinnangute juurde. Näiteks Otto Petersoni hinnang Tuglase „Jumala saarele” 1909. aasta Virulases: „[---] millest seal päriselt räägitakse – ei mõista keegi, miks seal nii räägitakse – mõistvad ehk hulludearstid; aga toores on see töö kohati ja täis kunstilist valet. – Paljudki meie „haritud poegadest” nägivad selles Mihkelsoni haiglasest või veidras jampsimises vist midagi „sistamatiklist” ja hakkasivad teda juba väga „anderikkaks” pidama.” (Tuglas 2004: 184.)

Võimalik, et lisaks Brjussovi kirjandusliku tegevuse ühildamisele nooreestlaste kirjandusliku arengu ja esteetilise programmi eripäradega projitseerib Tuglas Brjussovi – sümbolistliku suuna eestvedaja – kuju endale kui Noor-Eesti liidriks ja teoreetikule.³

Nimetatud projektsiooniga võivad olla seotud mõned kirjandusloolised ebatäpsused Tuglase artiklis. Demonstreerides tervikuna Venemaa 20. sajandi alguse kirjandusliku situatsiooni suurepärast tundmist, eksib ta siiski mõnel (harval) juhul. Nii omistab Tuglas Brjussoville sümbolistliku liikumise juhi rolli kogu selle eksisteerimise ajal vältel (1890. aastatest 20. sajandi esikümnendi lõpuni), vaatamata esteetilisete lahkevustele liikumise enda sees: „Selle liikumise varjus tärkasid ja kujunesid kirjanikeks sellised anded nagu Balmont, Blok, A. Belõi, V. Ivanov, M. Kuzmin, osalt Merežkovski, Sologub ja Remizov ning palju teisi. Kuid kogu selle liikumise algatajaks ja juhiks kuni ta lõpuni Maailmasõja eel oli Valeri Brjussov.” (Tuglas 2001d: 227.)

Siiski oli juba päris 20. sajandi alguses hästi teada (ja mitte üksnes Venemaal), et vene sümbolistide „noorem” põlvkond, keda esindasid Aleksandr Blok, Andrei Belõi, Vjatšeslav Ivanov jt, on esitanud uue, „dekadentlikust” erineva esteetilise programmi, millega Brjussov polnud seotud.⁴ Esitame küllalt kindla oletuse, et Tuglas pidi seda teadma. Järelikult on Brjussovi teenete ülehindamine vene sümbolismi ees täiel määral taotluslik. Üldiselt on artiklis selgesti tajutav

3 Ilmselt oli teiste vene sümbolistide taustal just Brjussovi looming Tuglasele kõige tuttavam. Kõige eredamalt annavad sellest tunnistust Tuglase mitmed Brjussovi proosatekstide tõlked eesti keelde (vt Tuglas 2001d: 238–239).

4 Vene sümbolismi esteetilisest programmidest vt Mints 2004: 175–190; Hansen-Löve 1984.

autori suur soov kaitsta Brjussovit vene kriitikute ja literaatide rünnakute eest, mis on otseses seoses ikka sellesama Noor-Eesti esteetiliste hoiakute eest seismisega, mida Tuglas jätkab juba kolmandat aastakümnet järjest.

Eriti rõhutatakse siin Brjussovi kirjandusliku tegevuse mitmeplaanisust, mitmekihilisust – tema esinemised poeedi, proosakirjaniku, tõlkija, kriitiku, kirjandusloolase, kirjastaja, pedagoogi, kirjanduslike ning esteetiliste rühmituste eestvedajana: „Eriti suured teened on Brjussovil meisterlike tõlgete alal. [---] Nende tõlgetega on kaasas käinud uurimused, artiklid ja kommentaarid [---]. Et anda alustatud väärtuste ümberhindamisele täit hoogu, seks asutas Brjussov a. 1904 ajakirja „Vessõ”, mis oli alguses ainult kriitiline, kuid hiljem sisaldas ilukirjandust. [---] Kuid Brjussovi kriitiline tegevus polnud kaugeltki piiratud ainult oleviku kirjanduse arvustamisega, vaid sellesse kuulus ka klassika teaduslik uurimine ja uuesti hindamine. Näiteks sellest on tema teosed Ausoniusest, Puškinist ja Gogolist. Eriti Puškini uurimise alal oli Brjussov üldse suuremaid autoriteete. [---] Nii oma kriitiliste kirjutiste ja arvukate loengute kaudu kui ka „Vaba esteetika ühingu” presidendina ning „Kirjandus-kunstilise ringi” direktorina mõjus Brjussov intensiivselt kaasa vene kirjandusliku kultuuri tõstmiseks.” (Tuglas 2001d: 229.)

Tuglase järgi peab selline kirjanik nagu Brjussov olema tõeline kirjandusprotsessi organiseerija, kes püüab oma kultuuris juurutada „võõrast” kirjanduslikku kogemust selle kultuuri seemise rikastamise eesmärgiga. Peaaegu kõik artiklis mainitud Brjussovi tegevusvaldkonnad ühtivad Tuglase enda tegevusega kõigepealt nooreestlaste juhi ning hiljem (1920. aastatel) kirjandusliku protsessi organiseerija ja innustajana Eestis.

Vaatamata Brjussovi nii rohkearvulistele teenetele vene kirjanduse ees on paljud kriitikud kõige erinevamatest leeridest (kaasa arvatud mõned sümbolistid) süüdistanud Brjussovit kuivuses, jaheduses, ratsionalismis, võimetuses väljendada vahetuid emotsioone luules, samuti loominguandele puudumises.⁵ Tuglas esitab artiklis tsitaadi Julius Aichenwaldi raamatust „Vene kirjanike siluetid”, kus Brjussovist räägitakse just nimelt sellises tonaalsuses, ent vene kirjanduselu tundjana pidi Tuglas teadma, et umbes samasuguseid etteheiteid tegid sümbolistide liidritele ka teised vene literaadid. Ta kirjutab: „On rõhutatud halvaks panevalt, millise higistava visadusega on Brjussov loonud isegi oma lüürika, milline sisuline ja vormiline külmus voolab tema värssidest. Brjussov polnud mitte see sulane, kes oleks matnud maha isandalt saadud talendi, kirjutab

5 Omapärase kokkuvõtte Brjussovi kirjanduslike pahasooijate avaldustest tegi Marina Tsvetajeva oma essees „Герой труда” (1925, „Töökangelane”): „Ons Brjussov luuletaja pärast kõike öeldut? Jah, kuid mitte Jumala armust. Luulemeister, luuletuste looja ja, mis kõige tähtsam, looja looja endas (творец творца в себе). Mitte piiblitegelane, kes on maha matnud oma ande – inimene, kes oma tahtega on selle maast välja tulema sundinud. Kes on loonud midagi ei millestki. „Nõõ, unistus, mu ustav härg!” [Tlk Kalju Kangur.] Oo ei, mitte juhulik, mitte riimi jaoks ei ole see pigem ohkega sarnanev hüüd! Kui Brjussov kunagi on olnud aus – üdini, siis just selles ohkes. Kõigest väest, kõigest jõust nagu härg – on see luuletaja töö? Ei, tema unistus! Innustus + härjatöö, see on poeet, härjatöö + härjatöö, see on Brjussov: härg, kes veab koormat. Sel härjal ei puudu ülevus.” (Tsvetajeva 1994: 16–17.)

tema puhul Julius Aichenwald. Ta ei saanud isandalt üldse mingit talenti, vaid kaevas selle ise visa tööga maast. Sama arvustaja nimetab Brjussovit luule orjaks, luule professoriks, poeediks ilma poeesiata, prohvetiks ilma vaimustuseta.” (Tuglas 2001d: 232.) Koguni Andrei Belõi, kelle kiitva hinnangu Tuglas oma artiklis ära toob, suhtus Brjussovisse kui kunstnikku alguselt peale kaksipidiselt, heites talle ette vormi domineerimist sisu üle, mis tegi võimatuks „läbimurde” metafüüsilisse reaalsusse: „Klassikaline printsiip Brjussovi luules on küllaltki väljakujunenud. Sellele viitab demonismi õhkv leek raudse soomuse alt, millesse on kammitsetud tema muusa. Kuid me ei tea, kas Brjussov haaras oma võimusesse kogu klassiku loomingut saatva mõttelaadi või see mõttelaad vallutas Brjussovi? Kuhu suundub Brjussov, kui ta on juba jõudnud oma loomingu jäiste loorberiteni? Siin, tipus, pakutakse seda Ilma (мир сей). Siin saadab kurat Jeesusele kolmanda kiusatuse – Kuningriigi. On vaja ületada võimu maine tardumus – tuleb lennata usu tiibadel. Või vastupidi, mõistmata taevast, pöörata taevale selg.” (Belõi 1997: 398.)

Pole raske märgata, et samasuguseid puudusi (üleliigne tähelepanu kunstiteoste formaalse-tele aspektidele ning nende teatav sisuline „vaesus”) nägid kriitikud ka Tuglase kirjanduslikus loomingu. Näiteks märkis A. H. Tammsaare „Felix Ormussoni kirjas Pariisist Friedebert Tuglasele” (1915): „[---] Sinu keel, mis Sa mulle suhu pannud, on kujurikas, sagedasti plastiline, selge, ajuti otse kristalline, aga mina ise, nagu Sa mind esitad, olen kjuvaene, tabamata joontega, ebamäärane. [---] meil tekib rohkem sõnu kui vastavaid aineid; meil on rohkem kõiksuguseid ehteid kui kujusid, mida ehtida.” (Tammsaare 1988: 259–260.)

Sellest, et Tuglas mõtles korduvalt oma kunstilise ande eripärast, ja võimalik, et osaliselt ka kaldus oma kriitikute poole, annavad tunnistust mitmed tema marginaalid, milles räägitakse talendist ja tema võimalustest. Ilmselt ta teadvustas, et programmiliste formuleeringute vahel tema kriitikas ja isikliku kunstilise loomingu vahel on teatud lõhe. Teisisõnu: mitte kõik Noor-Eesti teoreetilistes manifestides kunstilisele teosele deklareeritud nõudmised ei realiseerunud Tuglase enda kirjanduslikus praktikas. Ta kirjutab: „Suur loov vaim ise kõlbab aga vähe arvustajaks. Nagu ta oleva maailma asemele alati oma loob, nii ka oleva kunstiteose asemele. Ta ei või näha võltsimatut realiteeti, nagu poleks võinud jumal näha maailma luues üht teist maailma, kui säärane oleks juba olemas olnud. Mida suurem on arvustaja kunstnikuna, seda kaugemale kaldub ta arvustatavast teosest.” (Tuglas 1966: 67.)

Sel moel arutledes Tuglas justkui vihjab, et just tema isiklikud kirjanduskriitilised retsensioonid ei jää hoopiski mitte kaugele analüüsivast teosest ja pole vastuoksaks suunatud mitte ainult konkreetse teksti tõlgendamisele konkreetsetes kirjandusloolises situatsioonis, vaid ka tema integreerimisele laiemasse konteksti – oma maa kirjanduslukku ning sageli ka maailmakirjanduse konteksti. Tuglase retsensioonid taotlevad kirjanduse, kirjandusliku protsessi konstrueerimise, sugugi mitte uue, „teise maailma” loomise eesmärki. Niisiis järeldub sellest marginaalist justkui varjatult, et kirjanik ei liigitanud oma andi „suurte talentide” kategooriasse.

Meie teema kontekstis on veelgi huvipakkavam Tuglase „Kriitilises intermezzos” (1915) Tšehhovi kohta antud hinnang: „Kui palju kultuuri, peale ande, näib nõudvat korrekse ja maitseka

teose kirjutamine. Kui vähe on neid, kes iial ei haava, kordagi ei komista. Igavesti eeskujulik on ses suhtes Tšehhov. Suured „esimese järgu geeniused” on harva nii neitsilik-häbelikud. Ei ole seda Nietzsche, Ibsen ega Tolstoi. Nad on liiga eksimatud, liiga enesega rahul, et olla tagasihoidlikud ning taktitundvad. Nad on ikkagi kuskil banaalseid tõdesid kuulutanud või robinal peale tunginud. Kuid kõik, mis peale tungib, mis liiga kindel oma õiguses ja kõigutamatult iseteadlik, on kunstis vale.” (Tuglas 2001b: 25.)

Tšehhov on siin vastandatud „esimese järgu” kirjandusgeeniustele, kelle teostes puudub tihti-peale tõeline kirjanduslik kultuur. Üsna ilmne, et ka oma annet ei pea Tuglas „esimesejärguliseks”, kuigi oma loomingus püüdleb ta sarnaselt Tšehhoviga stiili väljapeetuse, lakoonilisuse, sisu ja vormi ühtsuse poole.⁶

Brjussovi individuaalses kirjanduslikus saatuses võis Tuglas näha teatud analoogiat isikliku arenguteega kirjanduses – sümbolistlik liider, kes omamata „Jumalast antud andi” (s.t omamata väljapaistvat, harvaesinevat, „esimesejärgulist” kirjanduslikku annet), saavutas väljapaistvaid tulemusi kirjandusliku tööga. Tema tegevusel oli päratult suur mõju stilistiliste suundade mitmetahulise süvendamisele ja arendamisele vene kirjanduses, kaasaegsel euroopalikul tasemel aja-kirjandusväljaannete organiseerimisele ning vene modernistliku kirjanduse mõtestamisele maailma ja vene kirjanduse kontekstis.

Artikli lõpus ei viita Tuglas mitte ainult Brjussovi, vaid ilmselt ka tema juhitud sümbolistliku suuna erilisele staatusele kirjandusajaloos: mitmete vene sümbolistide keskne tähelepanu kirjandusliku „vormi” küsimustele ja analüütiline („ratsionaalne”) suhtumine kirjandusprotsessi lubavad neid lähemale tuua romaani kirjandusele ja rõhutada selle kaudu vene kirjanduse „euroopastumise” protsessi 19/20. sajandi vahetusel: „Brjussov polnud vene kirjanduse seisukohalt iseloomulik nähtus. Tema mõistuslik aluspõhi ja vormidistsipliin on õigupoolest vastuolus selle kirjanduse üldise ilmega. Temas oli midagi, mis kuulub romaani rahvaste kirjandusse. Sellega oli ta ka midagi üldeuroopalikumat. Ja sellepärast peaks tema esteetiline pärand olema ka meile vastuvõetavam.” (Tuglas 2001d: 239.)

Tuglase arvates püüdis esmajärjekorras lääneeuroopa kirjandusele orienteeritud Noor-Eesti näha vene kirjanduslikus modernismis sedasama „euroopastumise” protsessi, mis leidis aset eesti kirjasõnas valdavalt 1900. aastate keskpaigast 1910. aastateni. Sellise lähenemise juures kirjanduslikule protsessile lahenes küsimus kurikuulsast „vene mõjust” Noor-Eesti kasuks nooreestlaste iseseisvuse, algupärase kirjandusliku tee seletamise kaudu. *Imiteerimise* mõiste asendus kirjanduslike orientiiride ja ajaloolis-kirjanduslike nähtuste *tüpoloogilise parallelismi* mõistega.

6 Tuglase järgi on kirjanduslik stiil „kirjandusliku kultuuri” vältimatu koostisosa. Tuglase kirjandusliku stiili laiemast käsitlusest on samanimelises essees kirjutanud Jaan Undusk: „Stiili mõiste on essees ülimalt avar [---]. Stiili ontoloogilisel määratlemisel viitab Tuglas nii filosoofilistele (sisu ja vormi ühtsus), psühholoogilistele („mina” võltsimatu eneseväljendus) kui ka sotsioloogilistele (elurütmi ülekannet vormirütmiks) metafooridele.” (Undusk 1996: 393.)

Mõistagi kuulub Tuglase artiklis püstitatud kontseptsioon kirjanduslike nähtuste enesekirjeldamise sfääri ega ava ammendavalt kõiki Noor-Eesti kontaktide tahke vene kirjanduse ja teiste „võõraste” kirjandustega.

Tõlkinud Olga Sudajeva

Kirjandus

Arusoo, Margit, Toomas Haug 2004. Tuglase kirjanduslik päevaraamat. – Friedebert Tuglas, Kogutud teosed. 10. kd. Kriitika VII. Kriitika VIII. Toim Ü. Kurs. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, lk 369–376.

Belõi 1997 = Андрей Белый, Брюсов. – Андрей Белый, Символизм как миропонимание. Москва: Республика, lk 392–402.

Hansen-Löve, Aage 1984. Der russische Symbolismus. System und Entfaltung der poetischen Motive. 1. Band. Diabolischer Symbolismus. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Merežkovski 1994. = Дмитрий Мережковский, О причинах упадка и новых течениях в современной русской литературе. – Дмитрий Мережковский, Эстетика и критика. Т. 1. Москва: 1994, lk 137–226.

Mints 2004 = Зара Минц, Об эволюции русского символизма. К постановке вопроса. Тезисы. – Зара Минц, Поэтика русского символизма. Санкт-Петербург: Искусство, lk 175–190.

Tammsaare, A[nton] H[ansen] 1988. Felix Ormussoni kiri Pariisist Friedebert Tuglasele. – A. H. Tammsaare, Kogutud teosed. 16. kd. Publitsistika II (1914–1925). Tallinn: Eesti Raamat, lk 252–261.

Tsvetajeva 1994 = Марина Цветаева, Герой труда. – Марина Цветаева, Собрание сочинений. Т. IV. Москва: Эллис Лак, lk 16–17.

Tuglas, Friedebert 1966. Marginaalia. – Marginaalia. Mõtteid ja meeleolusid. Tallinn: Eesti Raamat, lk 7–91.

Tuglas, Friedebert 1996. Jaan Oks. Tema surma puhul. – Friedebert Tuglas, Kogutud teosed. 7. kd. Kriitika I. Kriitika II. Toim Ü. Kurs. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, lk 335–344.

Tuglas, Friedebert 2001a. Noor-Eesti 1903–1905. – Friedebert Tuglas, Kogutud teosed. 9. kd. Kriitika V. Kriitika VI. Toim Ü. Kurs. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, lk 9–17.

Tuglas, Friedebert 2001b. Kriitiline intermezzo. – Friedebert Tuglas, Kogutud teosed. 9. kd. Kriitika V. Kriitika VI. Toim Ü. Kurs. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, lk 18–31.

Tuglas, Friedebert 2001c. Kirjanduslikke väljavaateid. Kõne, peetud „Siuru” õhtul Viljandis „Koidu” saalis 10. novembril 1917. – Friedebert Tuglas, Kogutud teosed. 9. kd. Kriitika V. Kriitika VI. Toim Ü. Kurs. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, lk 61–65.

Tuglas, Friedebert 2001d. Valeri Brjussov. Tema surma puhul. – Friedebert Tuglas, Kogutud teosed. 9. kd. Kriitika V. Kriitika VI. Toim Ü. Kurs. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, lk 224–239.

Tuglas, Friedebert 2001e. Moodsa kirjanduse algus Eestis. – Friedebert Tuglas, Kogutud teosed. 9. kd. Kriitika V. Kriitika VI. Toim Ü. Kurs. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, lk 316–334.

Tuglas, Friedebert 2004. Natuke kurb-lõbusat meie kirjandusloost. – Friedebert Tuglas, Kogutud teosed. 10. kd. Kriitika VII. Kriitika VIII. Toim Ü. Kurs. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, lk 183–186.

Undusk, Jaan 1996. Sissejuhatuseks Tuglase kriitikasse. – Friedebert Tuglas, Kogutud teosed. 7. kd. Kriitika I. Kriitika II. Toim Ü. Kurs. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, lk 385–401.

Lea Pild – Tartu Ülikooli vene kirjanduse dotsent.

E-post: lea.pild@ut.ee